

Mit hæfte om MIDDELALDEREN I DANMARK 1

År 1000 - 1536

5. - 6. klasse

Vikingetiden

år 800 - 1050

Middelalderen

år 1000 - 1536

Renæssance

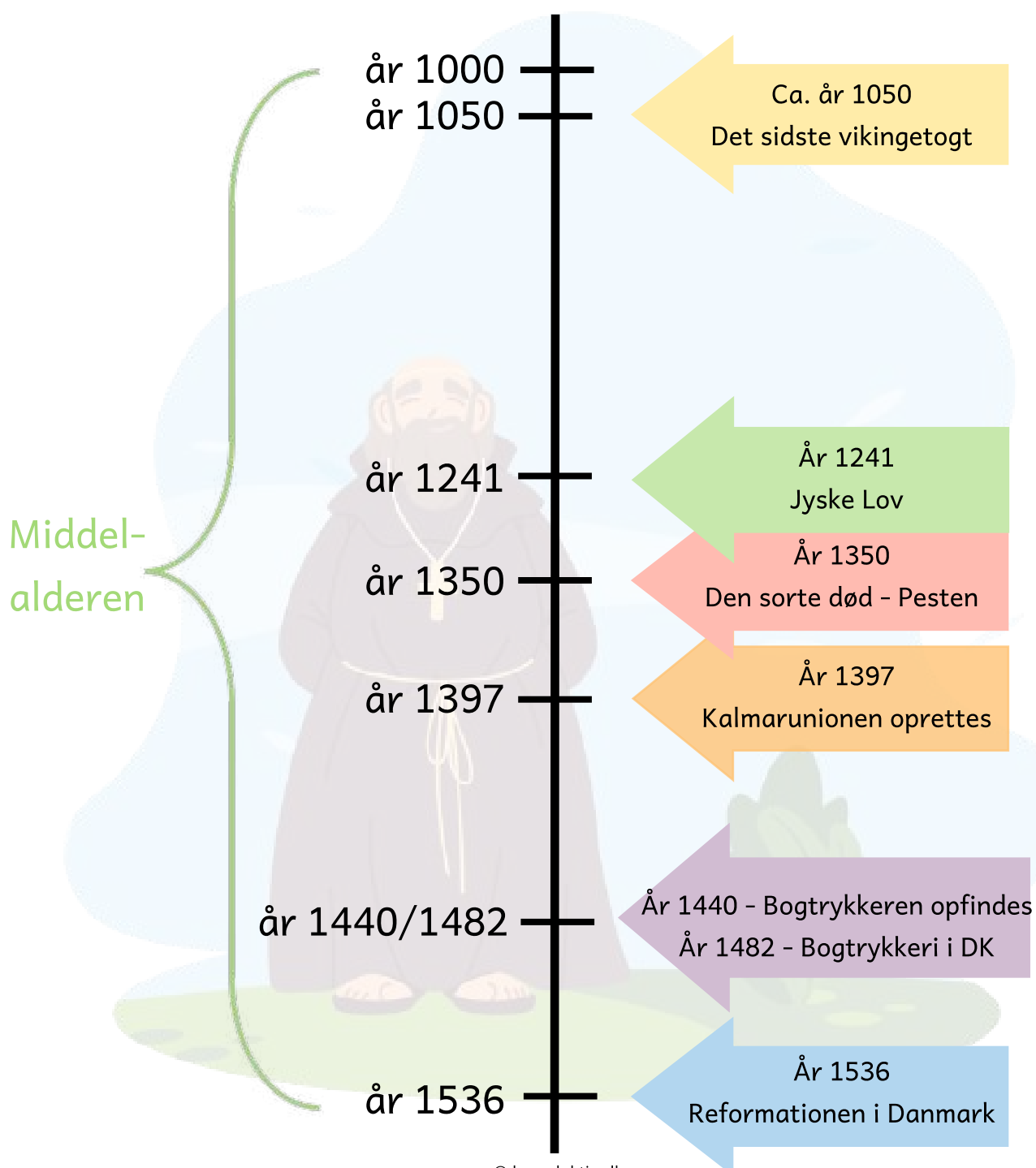
år 1536 - 1660

(EU: år 500 - 1600)

TIDSLINJE

Herhjemme i Danmark kalder vi perioden fra omkring år 1000 til år 1500 for middelalderen. Middelalderen har allerede været i gang længe i resten af Europa. Europæisk middelalder betegnes som perioden fra ca. år 500 - år 1500. Middelalderen var en tid med stor magt til kirken og kongen.

MIDDELALDEREN

Omkring år 1050 foregår de sidste vikingetogter. Herefter anser man vikingetiden som værende slut.

I løbet af vikingetiden blev Danmark et kristent land.

Henover mange år begyndte man at tro på Gud og Jesus i stedet for de nordiske guder. I middelalderen, som fulgte efter vikingetiden, havde kirken en meget stor magt og en central plads i samfundet. Kirken var nærmest en del af alt.

Når vi taler om, at kirken havde stor magt i middelalderen, er det den katolske kirke, vi mener. Den katolske kirke er den med paven som øverste mand under Gud.

Hvad ved du om middelalderen?

MIDDELALDEREN

Middelalderen var en tid, hvor kirken og kongen samt de adelige havde meget magt og status. Kirken var øverst i samfundet, og kongen udøvede sin magt sammen med kirken og adelen.

Kirken, kongen og adlen var en del af samfundets top. De var alle meget rige, mens den største del af befolkningen, borgere, bønder og tjenestefolk, var fattige.

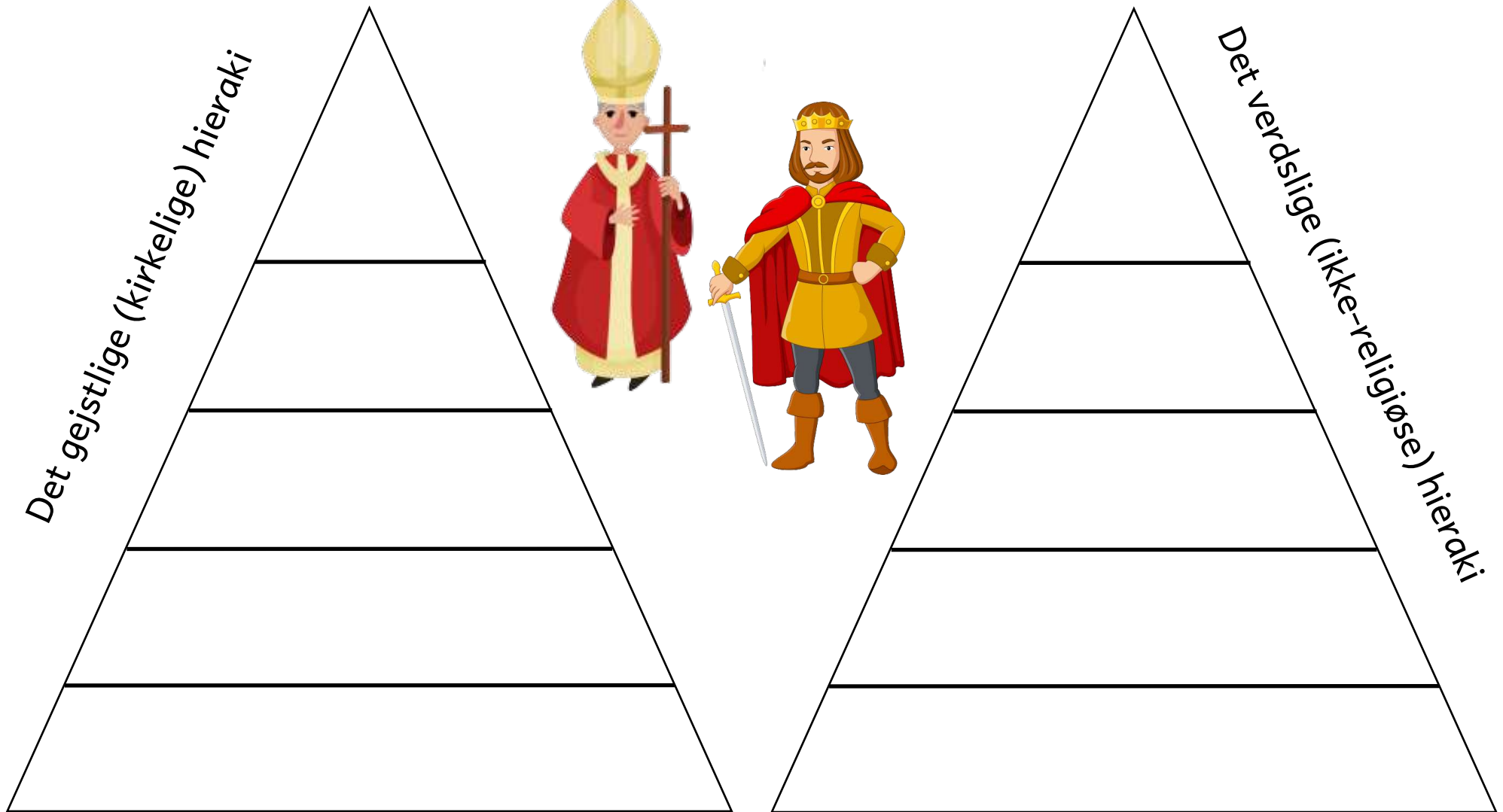
Samfundet fungerede gennem hierarki. Man stod i gæld eller til tjeneste for den stand (position i samfundet), der var over en selv. Derfor kalder vi middelalderens samfund for et stændersamfund. Hver stand havde forpligtelser og rettigheder.

Øverst i det verdslige hierarki var kirken. Under den var kongen, så adlen, så borgerne i byen og så bønderne. Verdslig betyder ikke-religiøs. Det verdslige omhandlede den del af samfundet, som ikke handlede om religion.

Der var også et gejstlig hierarki. Det var det religiøse hierarki, som fungerede i kirken. Her var Gud øverst. Derefter kom paven, så biskopper, så præster, munke og nonner. Til sidst kom menigheden.

HIERARKIER

Udfyld de to hierarkier - det verdslige og det gejstlige - herunder:

SAMFUNDET I MIDDELALDEREN

I den første del af middelalderen var Danmark blevet samlet til et land. Kongen og adlen ejede alt jorden, men de kunne ikke selv passe det hele. Derfor var jorden fordelt mellem stormænd i hele landet.

Bønderne kunne nu leje et stykke jord af stormanden. For at kunne leje et stykke jord, blev der lavet en aftale om, at stormanden "ejede" bonden, og bonden skulle hjælpe stormanden eller kongen, hvis der kom krig. Det kunne også være andre tjenester, som bonden skyldte stormanden. De fleste bønder var ufrie. De ejede nemlig ikke selv den jord og gård, de dyrkede.

Denne slags samfund kalder vi i dag for FEUDAL SAMFUND eller LENSVÆSENET (Len = lån).

STÆNDERSAMFUND

Gæt hvilke forpligtelser og rettigheder, som passer til den korrekte stand.

FORPLIGTELSE

KIRKEN (GUD)

RETTIGHEDER

Respektere rettigheder, håndhæve loven, sikre fred.

KONGEN

Havde ingen rettigheder.

Skulle betale afgifter fra salg og handel til kongen.

ADELEN

Var landets leder og kunne bestemme over ressourcerne.

Være til rådighed for den, man havde lejet jorden af.

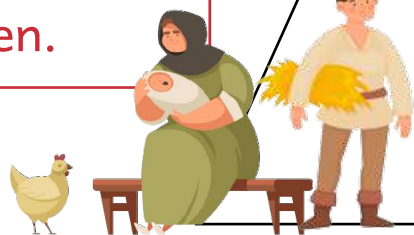
BORGERNE (I BYEN)

Fri fra at betale skat.

Skulle yde militær støtte for kongen.

BØNDERNE

Eneret til at fremstille og handle.

STÆNDERSAMFUND

Samfundet fungerede med kirken i toppen, og en konge der udøvede sin magt i enighed med kirken. Kongen fungerede som landets leder og kunne bestemme over landets ressourcer (land, militær, penge). Han var forpligtet til at respektere alles rettigheder, samt håndhæve loven og sikre fred i landet.

Under kongen var adlen, som var forpligtet til at hjælpe kongen, hvis der skulle komme krig. Derimod slap de for at betale skat for det jord og de ejendomme, de ejede.

Efter adlen var borgerne i byen. Borgerne i byen levede af handel og håndværk. De var beskyttet af kongen og havde gode rettigheder. De havde eneret til at handle og fremstille nogle produkter. Til gengæld skulle borgerne betale afgifter til kongen.

Nederst i det hierarki på forrige side er bønderne.

Bønderne havde ikke rigtig nogle rettigheder, men de var forpligtet i forhold til den, de havde lejet jord af. De skulle nemlig stå til rådighed ved f.eks. krig eller på anden måde være til tjeneste for stormanden.

SAMFUND I DAG

Mener du, at der er et samfunds-hieraki i Danmark i dag?

Hvorfor/Hvorfor ikke?

Hvis du mener, at der er et samfundshieraki i dag, kan du tegne hierakiet i trekanten.

Hvis ikke, kan du skrive ord, der beskriver, hvorfor samfundet ikke er hierakisk.

Hvad tror du, folk i middelalderen ville tænke om vores samfund?
(Landets styring, samfundets opbygning osv.)

BISKOP ABSALON

Kirken og staten var ikke opdelt, som vi kender det i dag.

I år 1128 bliver en dreng født i en magtfuld familie i den slægt, der hed Hviderne. Drengen hed Absalon, og han voksede op sammen med ham, der blev Kong Valdemar den Store. Valdemar og Absalon havde et tæt venskab, som fik betydning for hele Danmark. Deres tætte venskab betød nemlig at samarbejdet mellem kirke og stat blev styrket.

Da Valdemar den Store var konge blev Absalon udnævnt til biskop i Roskilde. Senere blev han også ærkebiskop. I Danmark var der syv biskopper og en ærkebiskop. Lederen af hele den danske kirke var ærkebiskoppen. De andre biskopper havde hver sit kirke-område (stift), som de havde ansvar for.

Senere tog Absalon initiativ til nogle af korstogene. Korstog var blodige krige. Man ønskede at erobre land og gøre indbyggerne kristne.

Det førte til, at den danske konge fik magt over endnu mere land.

HVORDAN BOEDE MAN?

De fleste mennesker i middelalderen boede stadig på landet. Men byerne begyndte at dukke op rundt omkring. I middelalderen voksede ca. 70 byer op i Danmark. I byerne boede kun en lille procentdel af befolkningen.

Byerne var omkranset af en slags mur hele vejen rundt, hvor der ofte var en vold omkring.

Den sikrede mod angreb, men den holdt også uvelkomne udenfor. Man var nødt til at gå gennem porten for at komme ind. På den måde kunne man holde øje med, hvem der kom. Byerne blev beskyttet af kongen og hans mænd.

I byerne arbejdede byens borgere med handel og håndværk. Der var salg af varer på markedspladsen. Korn og landbrugsvarer blev også eksporteret til udlandet.

Gaderne i byen var belagt med enten sten eller planker. Borgerne boede i træhuse eller bindingsværkshuse. Der lå meget affald på gaden, og der lugtede grimt.

MIDDELALDERBYER

De byer, som kom til i middelalderen, er faktisk byer, vi stadig har og kender i dag.

Ⓚ Hvilke gamle danske byer kender du?

Byer som Ribe, Århus, Odense, Viborg og Roskilde kender vi fra vikingetiden og overgangsperioden til middelalderen.

Se om du kan finde fire middelalderbyer herunder, som alle er grundlagt i 1100/1200-tallet.

K	Æ	B	L	O	H	G	B	E
A	Ø	B	L	Y	E	N	F	Q
Æ	R	G	A	G	E	I	L	A
F	X	J	E	M	B	D	R	Å
G	K	Z	D	H	D	L	Æ	S
S	V	E	N	D	B	O	R	G
I	B	J	O	N	Ø	K	I	T
K	H	P	C	G	V	I	U	C

(Ledetråd: De første bogstaver er K,K,H,S)

HVAD SPISTE DE?

Langt størstedelen af befolkningen i middelalderen var bønder. Derfor var de fleste selvforsynende. Det betyder, at de selv sørgede for at skaffe det mad, de skulle bruge. Det gjorde man gennem afgrøder fra marken og kød, mælk, ost fra dyrene.

Hverdagskosten var derfor oftest grød, brød og saltet eller tørret kød. Man saltede eller tørrede kødet for, at det kunne holde sig. Man havde nemlig ikke køleskab dengang. Man spiste oftest oksekød og lammekød.

Men der skete dog lidt nyt i middelalderen. Der kom nemlig nye og eksotiske krydderier og planter til Danmark. Handlen mellem Europa og Asien voksede, hvilket gav nye muligheder for madlavningen. De eksotiske planter blev passet og dyrket på klostrene, og de blev både brugt til mad og medicin. De nye råvarer var meget dyre. Det var derfor kun de rige, der havde råd til det. Ellers blev der også spist krydderurter som timian og persille. Det kan dyrkes i Danmark, så det var lettere for alle at få fat i.

Safran

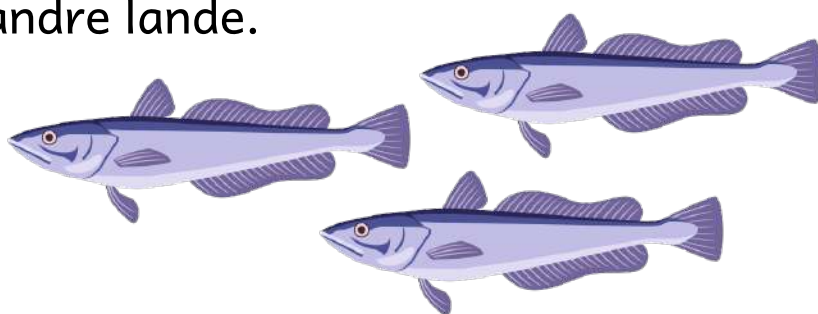
Kanel

Ingefær

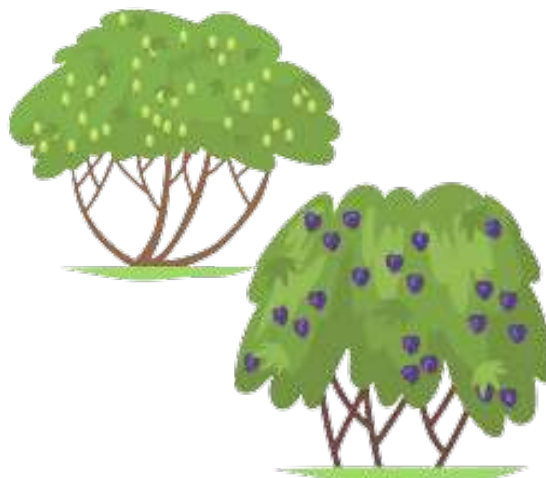
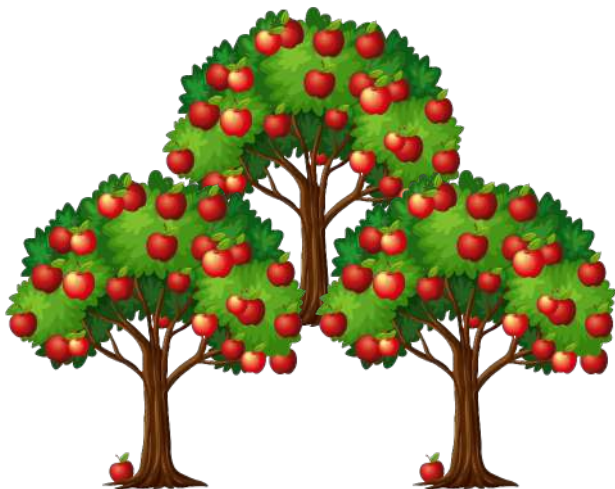
HVAD SPISTE DE?

Kirken havde mange fastedage. Når der var faste måtte man ikke spise produkter fra dyr - altså kød, mælk og æg. Til gengæld måtte man gerne spise fisk. Der blev spist mange forskellige slags fisk i Danmark. Både laks, gedde, ål og sild. Sild var den vigtigste fisk. Den eksporterede man nemlig til hele Nordeuropa. Eksportere betyder, at man sælger varen til andre lande.

I middelalderen drak alle øl. Vand var ofte beskidt og fyldt med bakterier, som kunne gøre folk syge. Man lavede en mild øl, som også børn kunne drikke. Det smagte ikke så godt, og de rige foretrak derfor tysk øl.

Vilde frugtræer og bærbuske blev samlet i frugthaver, som nonner og munke passede på klostrene

HVAD SPISTE DE?

De vigtigste grøntsager har været de grøntsager, der kunne holde sig længe, eller som kunne overleve udenfor om vinteren. Derfor har kål været meget vigtig. Specielt grønkålen har været central. Den kan nemlig stå ude i haven og bruges hele vinteren. Man spiste også en del ærter. Det var gule og grå ærter, som man tørrede. Når ærter er tørret bliver det til en slags mel, som kan bruges i grød, mos eller kødretter.

Sæt ring om det rigtige svar!

Hvad betyder eksportere?	Købe fra udlandet	Give til kongen	Sælge til udlandet
Handlen mellem Europa og _____ voksede i middelalderen.	Amerika	Asien	Afrika
Hvornår måtte man ikke spise produkter fra dyr?	Jul	Fuldmåne	Faste
Hvordan var kødet forarbejdet/behandlet?	Saltet	Frosset	Hakket
Hvad var kun for de rige?	Krydderier	Krydderurter	Grød
Hvorfor drak alle øl, fremfor vand?	Det smagte godt	Vandet var beskidt	Vand var dyrt
Hvor dyrkede og passede man eksotiske planter, frugttræer og bærbuske?	Kongens have	På gården	Klostrene
Hvilken egenskab var central i valget af grøntsager?	Overleve vinteren	Den søde smag	Meget protein

KORSTOG

I middelalderen var der mange korstog. Korstog har haft to betydninger. Egentlig handlede korstog om, at Paven opfordrede de vesteuropæiske lande til at gå i krig i mellemøsten. I mellemøsten styrede det muslimske folkeslag landene. De kristne og Paven mente, at de skulle erobre områderne i mellemøsten, som oprindeligt var kristne. Man ville sikre Det Hellige Land og Jerusalem (de kristnes hellige by) mod muslimer.

Der blev sendt store hæere afsted, som kaldtes korsriddere. De havde nemlig et stort kors på deres tøj. Korstogs-krigene var meget blodige krige, og der døde mange mange mennesker.

Der var også nogle andre slags korstog. De handlede om at omvende hedninge. Hedninge er folk, som ikke er jøder, muslimer eller kristne. Man ville altså gøre dem kristne.

Danmark var en del af flere korstog mod lande i Østeuropa, bl.a. Estland, Letland og Litaun. Konger, fyrster og biskopper deltog også nogle gange i korstogene. Biskop Absalon var med på mange korstog.

"DEN SORTE DØD"

I middelalderen fandtes der endnu ikke pencillin eller vacciner til at behandle og beskytte folk mod sygdomme. Derfor døde mange børn og unge før de blev 20 år.

I 1300-tallet kom en farlig sygdom til Europa. Det var pesten eller "den sorte død", som den kaldtes. Den kunne ikke helbredes og mange mennesker døde. Det var flest børn og unge. Nogle steder døde alle i landsbyen. I nogle lande var det op mod halvdelen af befolkningen, der døde. Kirken sagde, at det var Guds straf til mennesker.

Egentlig kom pesten fra Asien. Der var meget handel mellem Europa og Asien. På handelsskibene var der rotter. Rotterne havde lopper, som var smittet med pest. Lopperne kunne bide mennesker, og på den måde blev folk smittet med pesten.

Pestlægen havde en særlig dragt på. Hans ansigtsmaske havde et langt næb, hvor der lå urter i. De skulle tage den dårlige lugt, som sygdommen bar med sig.

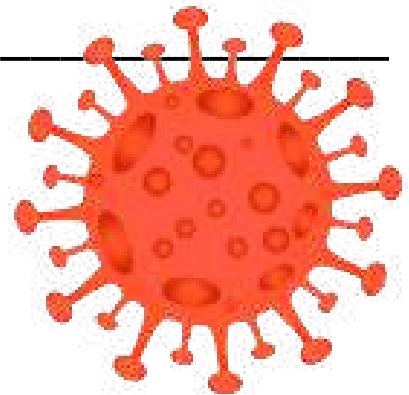

SYGDOM I DAG

Minder beskrivelsen af den sorte død dig om noget?
Måske noget som ikke ligger så langt tilbage - som er sket
lige for nylig?

Vi kommer til at tænke på Cobid-19 pandemien.

Når vi ser på beskrivelsen af pesten herover er der flere
ting vi genkender. Hvad genkender du?

Vi genkender:

Manglen på vacciner, mange døde, forskellige forklaringer for hvis skyld det var,
en sygdom som kom fra Asien, anderledes tøj og masker.